

144; Beyhakî, *Tetimme*, s. 110-111, 150-153; Sühreverdî el-Maktûl, *el-Meşârîc ve'l-muâra-hât* (Opéra Metaphysica et Mystica içinde, nşr. H. Corbin), İstanbul 1945, s. 435-438; Yâkût, *Mu'cemû'l-üdeba'*, XIX, 277-278; a.mlf., *Mu'cemû'l-büldân*, I, 481-482; İbnü'l-Kıfî, *İh-bârü'l-'ulemâ'*, s. 39, 224-227; İbn Ebû Usay-bia, *‘Uyûnû'l-enbâ'*, Beyrut, ts. (Dâru Mek-tebeti'l-Hayât), s. 343, 374-376; İbn Hallikân, *Vefeyât*, VI, 74-75; Ebû'l-Ferec [İbnü'l-İbrî], *Târîhu muhtaşari'd-düvel* [baskı yeri ve yılı yok], s. 207, 209, 210; Muhammed b. Mahmûd es-Şehrezûrî, *Nüzhetü'l-ervâh* (trc. Maksûd Ali Teb-rîzî), Tahran 1365 hş., s. 409-410; İbn Teymiyye, *Der'ü te'arûzî'l-'âkl ve'n-naql* (nşr. M. Reşâd Sâlim), Riyad 1399-1403/1979-83, II, 159, 164-172; III, 302, 323-324; IV, 26; VI, 248; IX, 400-434; a.mlf., *Minhâcû's-sünne* (nşr. M. Reşâd Sâlim), Riyad 1406/1986, I, 348-354; a.mlf., *er-Red 'ale'l-mantıkıyyîn*, Lahor 1396/1976, s. 336, 463; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Me-sâlik*, IX, 244-246; Sadreddîn-i Şîrâzî, *el-Hikme-tü'l-müte'âliye*, Kum 1368, III, 225; L. Leclerc, *Histoire de la médecine arabe*, Paris 1876 — Rabat 1980, II, 29-31; Suter, *Die Mathemati-ker*, s. 123; *Hediyyetü'l-'arifîn*, II, 505-506; Brockelmann, *GAL*, I, 602; *Suppl.*, I, 831; Zi-rikî, *el-A'âm*, IX, 63; Sarton, *Introduction*, II/1, s. 382; Sezgin, *GAS*, VIII, 215; H. Corbin, *His-toire de la philosophie islamique*, Paris 1964, s. 247-251; A. Dietrich, *Medicinalia Arabica*, Göttingen 1966, s. 228-230; Ullmann, *Die Me-dizin*, s. 338; S. Pines, *Nouvelles études sur Awhad al-Zamân Abu'l-Barakât al-Baghdâ-dî*, *Mémoire de la Société des Etudes Juives*, Paris 1955; a.mlf., "Etudes sur Awhad al-Za-mân Abu'l-Barakât al-Baghdâdî", *Revue des Etudes Juives*, CIII, Paris 1938, s. 4-64; CIV (1938), s. 1-34; a.mlf., "Studies in Abu'l-Bara-kât al-Baghdâdî's-Poetics and Metaphysics", *Studies in Philosophy* (Scripta Hierosolymi-tani VI), Jerusalem 1960, s. 120-198; a.mlf., "Abu'l-Barakât al-Baghdâdî, Hîbat Allah", *DSB*, I, 26-28; a.mlf., "Abu'l-Barakât", *El'* (Fr.), I, 111-115; Nâcî et-Tikrîfî, *el-Felsefetü'l-ahlâ-kıyyetü'l-Eflâtiyye 'inde müfekkiri'l-İslâm*, Beyrut 1402/1982, s. 336-342; Hilmi Ziya Ül-ken, *İslâm Felsefesi*, İstanbul 1983, s. 220-227; Ali Sâmî en-Neşşâr, *Menâhicü'l-bahş 'inde mü-fekkiri'l-İslâm*, Beyrut 1404/1984, s. 36, 45, 63, 67, 104; N. Rescher, *Te'avvürü'l-mantıkî'l-'Arabî* (trc. Muhammed Mehrân), Kahire 1985, s. 383-387; S. Hüseyin Nasr, *İslâm'da Bilim ve Medeniyet* (trc. Nabî Avcı v.dğr.), İstanbul 1991, s. 310-311; Muhammed Celâl Şeref, *Allah ve'l-'âlem ve'l-insân fi'l-fikri'l-İslâmî*, Beyrut, ts. (Dârü'n-Nehdati'l-Arabiyye), s. 295-313, 423-436; Ahmed Muhammed et-Tayyib, *Mevkûfû Ebî'l-Berekât el-Baghdâdî mine'l-felsefeti'l-meş-â'iyye* (doktora tezi, ts.), *Câmiatü'l-Ezher*, Külliyyetü Usûlî'd-dîn Ktp., nr. 861; a.mlf., "Un Tra-ité d'Abu'l-Barakât al-Baghdâdî sur l'intel-lect", *Alsl*, XVI (1980), s. 127-131; M. Ali Ebû Reyfân, "Naqdü Ebî'l-Berekât li-felsefeti İbn Sînâ", *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb*, XII, İsken-deriye 1958, s. 17-48; a.mlf., "Ebû'l-Berekât el-Baghdâdî", *Mevsû'atü'l-hağârâtü'l-İslâmiyye*, I, Amman 1979, s. 42-45; "Hîbat Allah, Abû al-Barakât", *Ejd.*, VIII, 461-462; W. Ma-delung, "Abu'l-Barakât al-Baghdâdî", *Elr.*, I, 266-268.

MUSTAFA ÇAĞRICI

EBÜ'l-BEREKÂT en-NESEFÎ

(bk. NESEFÎ, Ebü'l-Berekât).

EBÜ'l-BEŞER

(أبو البشر)

İslâmî kaynaklarda

"insanlığın atası" anlamında

Hz. Âdem'e verilen unvan

(bk. ÂDEM).

EBÜ'l-CÂRÜD

(أبو الجارود)

Ebü'l-Cârûd Ziyâd

b. Münzir el-Hemedânî

(ö. 150/767 [?])

Zeydiyye'ye bağlı

Cârûdiyye kolunun kurucusu

(bk. ZEYDİYYE).

EBÜ'l-CEVZÂ

(أبو الجوزاء)

Ebü'l-Cevzâ' Evs

b. Abdillâh (Hâlid) er-Rabâf

(ö. 83/702)

Basralı zâhid tâbiî.

Ezd kabilesinin kollarından Rebîa'ya mensup olup hayatı hakkında fazla bil-gi yoktur. Hz. Âişe, Abdullah b. Abbas, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Amr b. Âs ve Safvân b. Assâl el-Murâdî'den hadis ri-vayet etmiştir. Buhârî'nin senedini zayıf gördüğü bir habere göre Ebü'l-Cevzâ Hz. Âişe ve İbn Abbas'a on iki yıl kom-şuluk ettiğini, Kur'an-ı Kerim'deki her âyet hakkında İbn Abbas'tan bilgi edin-diğini belirtmekte, öğrenmek istediği konuları bir adamı vasıtasıyla her zaman Hz. Âişe'den sorup öğrendiğini söyle-mektedir. Kendisinden Katâde b. Diâme, Büdeyl b. Meysere, Amr b. Mâlik en-Nük-rî ve Ebü'l-Eşheb el-Utâridî gibi muhad-disler rivayette bulunmuş, Ebü Zür'a er-Râzî ile Ebû Hâtîm er-Râzî onun *sika** bir râvi olduğunu belirtmişlerdir. Riva-yetlerinin *Kütüb-i Sitt'e*'de yer alması da bunu göstermektedir.

İbadete düşkünlüğü ve zâhidâne ha-yatıyla tanınan Ebü'l-Cevzâ'nın temizlik konusunda çok titiz olduğu, helâya giderken ayrı bir elbise giydiği, namazı başka bir elbiseyle kıldırdığı rivayet edilir. Hiçbir şeye lânet etmez, lânet edilen şey-leri de yemezdi. Bu sebeple hizmetçisi

ne ekmeği veya yemeği yaktığı zaman lânet etmemesi için ayda 2-3 dirhem fazla verirdi. Hayatı boyunca kimseyle çekişmediğini, kimseyi rahatsız etmedi-ğini söylerdi. Nefsinin arzularına ve hoş şeylere düşkün olanları hiç sevmezdi. Domuzlarla bir arada olmayı bu gibiler-le beraber bulunmaya tercih ettiğini söy-leğiği nakledilir.

Abdullah b. Zübeyr'in Kûfe valisi Ab-durrahman b. Muhammed b. Eş'as'ın yanında Haccâc'a karşı çarpışırken 83 (702) yılında Deyrülcemâcîm'de öldü. Ve-fat tarihi 82 (701) olarak da zikredilmek-tedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, VII, 223-224; Halîfe b. Hayyât, *eş-Tabakât*, II, 488; Buhârî, *et-Târî-hu'l-kebir*, II, 16-17; İbn Kuteybe, *el-Ma'arif* (Ukkâse), s. 469; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 304-305; İbn Hibbân, *eş-Şikât*, IV, 42-43; İbn Adî, *el-Kâmil*, I, 402; Ebû Nuaym, *Hilye*, III, 78-82; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VI, 76-77; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IV, 477; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, III, 392-393; Zehebî, *A'âmü'n-nübe-lâ'*, IV, 371-372; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 81-100*, s. 232; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, I, 383-384.

KEMAL SANDIKÇI

EBÜ'l-CÜYÜŞ

(أبو الجيوش)

(ö. 722/1322)

Endülüs'te Gırnata'da hüküm süren

Nasrîler hânedanının hükümdarlarından

(bk. NASRİLER).

EBÜ'd-DAHDÂH

(أبو الدحاح)

Ebü'd-Dahdâh el-Ensârî

Şahâbî.

Adının Ebü'd-Dahdâha b. Dahdâha ol-duğu da söylenmektedir. Ensarın hima-yesinde yaşamasına rağmen onlar tara-fından da iyice tanınmayan Ebü'd-Dah-dâh hakkında fazla bilgi yoktur. Abdul-lah b. Mes'ûd'un anlattığına göre, "Ver-diğinin kat kat fazlasını kendisine öde-mesi için Allah'a güzel bir borç vermek isteyen kimse yok mu?" (el-Bakara 2/245) meâlindeki âyet nâzil olunca Ebü'd-Dahdâh Hz. Peygamber'in yanına gide-rek, "Yâ Resûlallah! Allah bizden borç mu istiyor?" diye sordu. Evet cevabını alınca Hz. Peygamber'in elini tuttu ve

EBÜ'd - DAHDÂH

sevabını sadece Allah'tan bekleyerek içindeki 600 hurma ağacı ile birlikte bahçesini Allah'a borç olarak verdiğini bildirdi. Ardından da bahçesine giderek orada bulunan ailesine bahçeyi Allah'a borç olarak verdiğini söyledi ve bahçeden çıkmalarını istedi. Bu hadise üzerine Hz. Peygamber, "Ebü'd-Dahdâh için cennette nice hurma ağaçları saçak atıyor" dedi. Ebü'd-Dahdâh'ın bu hurma bahçesini, Hz. Peygamber'in kendisinden borç istemesi üzerine veya daha başka sebeplerle Allah yoluna adanmış da rivayet edilmektedir (Şevkânî, s. 422-423).

Ebü'd-Dahdâh'ın ne zaman vefat ettiği bilinmemektedir. Ölümü üzerine Hz. Peygamber onun soyu ve vârisleri hakkında bilgi toplamak üzere ensardan Âsım b. Adî'yi görevlendirdi. Ebü'd-Dahdâh'ın soyu hakkında fazla bilgi edinilemeyince mirası kız kardeşinin oğlu Ebû Lûbâbe el-Ensârî'ye verildi. Uhud Gazvesi'nde Hz. Peygamber'in şehid edildiği haberi üzerine Ebü'd-Dahdâh'ın müslümanlara, "Muhammed öldüyse Allah diridir, ölmez" diyerek cesaret verdiği, fakat savaşın ilerleyen dakikalarında Hâlid b. Velîd'in onu şehid ettiği de kaydedilmektedir.

Kudâa kabilesinin Belî kolundan olan Ebü'd-Dahdâh veya Ebü'd-Dahdâha Sâbit b. Dahdâh ile Ebü'd-Dahdâh el-Ensârî arasında, bahçelerini Allah yolunda hibe ederek Hz. Peygamber'in duasını almaları, ensarın himayesinde yaşamaları, Resûl-i Ekrem hayatta iken vefat etmeleri ve mirasçıları bulunmaması gibi hususlarda benzerlik olduğu görülmektedir. Hadislerde Ebü'd-Dahdâh, Ebü'd-Dahdâha veya İbnü'd-Dahdâh künyeleriyle zikredilen bu iki sahâbî, ashop hakkındaki tabakat kitaplarında iki ayrı şahıs gibi gösterilmekteyse de aynı kişi oldukları veya künye benzerliği sebebiyle birbirine karıştırıldıkları hatıra gelmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 146; V, 90, 95, 99; Dârimî, "Ferâ'iz", 27, 38; Müslim, "Cenâ'iz", 89; Ebü Dâvûd, "Cenâ'iz", 44; Nesâî, "Cenâ'iz", 95; Vâkıdî, *el-Megâzî*, II, 281; III, 505; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 61; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 267; VI, 96-97; Kurtubî, *el-Câmi'*, Beyrut 1408/1988, III, 155-156; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 191; IV, 59; Şevkânî, *Derrü's-sehâbe*, s. 422-423; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), III, 173-174.

RAŞİT KÜÇÜK

EBÜ'd-DERDÂ

(أبو الدرداء)

Ebü'd-Derdâ Uveymir b. Kays
b. Zeyd el-Hazrecî
(ö. 32/652 [?])

**Dımaşk kadılığı ve
Kur'an muallimliği yapan sahâbî.**

Künyesiyle meşhur olup adının Âmir, lakabının Uveymir, babasının adının Zeyd veya Âmir, dedesinin adının ise Kays olduğu da söylenmiştir. Bedir Gazvesi sırasında ve ensardan en son kişi olarak müslüman olduğu rivayet edilmektedir. İslâmiyet'i kabul etmesine vesile olan arkadaşı Abdullah b. Revâha İslâmî şahsiyetinin meydana gelmesine de yardımcı olmuştur. Hz. Peygamber onunla Selmân-ı Fârisî, başka bir rivayete göre de Avf b. Mâlik arasında kardeşlik bağı (muâhât*) kurmuştur.

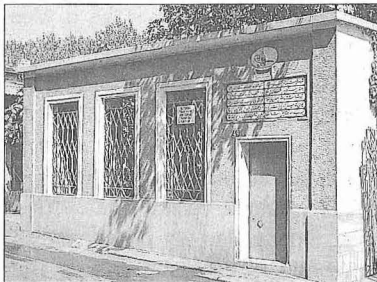
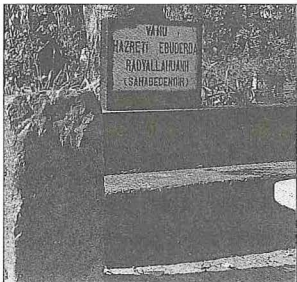
Ebü'd-Derdâ önceleri ticaretle meşgul olduğunu, İslâmiyet'i kabul ettikten sonra ticaretle ibadeti bir arada yürütmeyeceğini anlayınca ibadeti seçtiğini anlatır. Uhud Gazvesi'nde yiğitlik gösterdiği nakledilmekle beraber onun bu gazveye katılmadığını söyleyenler de vardır. Daha sonraki birçok gazvede bulunmuş, Hz. Peygamber hayatta iken Kur'an-ı Kerim'i ezberleyerek tamamını ona okumuştur.

H. Ebü Bekir'in hilâfetine son zamanlarında başlayan Yermük Savaşı'nda ordu kadısı (kâdîlcünd) olarak bulundu ve bu görev İslâm tarihinde ilk defa onun-

la başlamış oldu. Hz. Ömer ve Hz. Osman devirlerinde de bu görevi zaman zaman üstlendiği anlaşılmaktadır. Bedir Gazvesi'ne katılmadığı halde Hz. Ömer onu Bedrî kabul ederek kendisine maaş bağladı. Hz. Ömer'in hilâfeti döneminde Medine'de diğer bazı sahâbîlerle birlikte kadılık yaptı. Suriye'ye gitmek için izin isteyince Hz. Ömer orada âmillik yapmasını teklif ettiyse de bu görevi kabul etmedi ve Hz. Peygamber'in sünnetini yaymak, halka namaz kıldırma istediğini söyledi. Halifenin iznini alarak Dımaşk'a gitti. Başka bir rivayete göre ise Suriye Valisi Yezîd b. Ebü Süfyân'ın halifeden Kur'an ve fıkıh muallimi istemesi üzerine Hz. Ömer onu iki kişiyle birlikte Suriye'ye gönderdi. Valinin bu talebiyle onun Suriye'ye gitme arzusunun aynı tarihe tesadüf etmiş olması da mümkündür. Ebü'd-Derdâ'nın aralarında bulunduğu üç kişilik muallimler heyeti önce Humus'a gidip orada bir süre görev yaptı. Daha sonra Dımaşk'a geçen Ebü'd-Derdâ, Muâviye'nin Suriye valiliği sırasında Hz. Ömer'in emriyle Dımaşk kadılığına tayin edildi ve Dımaşk'ın ilk kadısı oldu. Hz. Ömer Dımaşk'a gittiğinde onu evinde ziyaret etti ve zâhidâne bir hayat sürdürdüğünü gördü. Ebü'd-Derdâ, hem Hz. Ömer hem Hz. Osman devirlerinde Kur'an öğretimiyle de meşgul oldu. Pek çok kişi ondan kıraat dersi aldı. Muâviye'nin Suriye valiliği sırasında diğer bazı sahâbîlerle birlikte Kıbrıs'ın fethine katıldığı da bilinmektedir.

Ebü'd-Derdâ 32 (652) yılında, bazı rivayetlere göre ise 31'de (651) Dımaşk'ta vefat etti ve Bâbüsagır Kabristanı'na defnedildi. 1938 yılında Muâviye b. Ebü Süfyân'ın kabrinin 20 m. güneybatısında biri kendisine, diğeri karısı Ümmü'd-Derdâ'ya ait iki mezar taşı bulunmuştur. Küfî hatla yazılı olan ve günümüzde el-Methafül-vatanî'de korunan bu taşların IV. (X.) veya V. (XI.) yüzyılda dikildiği sanılmaktadır. Ebü'd-Derdâ'nın diğer bazı sahâbîler gibi İstanbul'da Eyüp'te ve Üsküdar'da iki makam-kabiri bulunmaktadır (İst.A, IX, 4854).

Ebü'd-Derdâ'nın biri sahâbî olan büyük Ümmü'd-Derdâ, diğeri tâbî olan küçük Ümmü'd-Derdâ adlı iki hanımı vardı. Ebü'd-Derdâ ölünce Muâviye küçük Ümmü'd-Derdâ ile evlenmek istedi; Kur'an kıraatindeki üstünlüğü ile tanınan bu hanım valinin teklifini kabul etmedi. Ebü'd-Derdâ'nın Bilâl ve Yezîd ad-

Ebü'd-Derdâ'nın
Karacaahmet
Mezarlığı ile
Eyüp'teki
makam -
kabrileri -
İstanbul